

DOKUMENT

EXPRESSEN DAGAR SOM SKAKADE SVERIGE

ONSDAG 6 AUGUSTI

Östersjön den 28 september 1994

**Natten
vi aldrig
glömmer**

TOLV SIDOR: 852 människor dog på "Estonia"

989 steg på – 137 överlevde

■ ■ M/S "Estonia" kom aldrig fram.

■ ■ Strax efter midnatt den 28 september 1994 sjönk färjan ner i Östersjöns djup.

■ ■ 852 människor omkom.

■ ■ En av de största katastrofer som någonsin drabbat Sverige påverkar fortfarande livet för många människor runtom i landet.

■ ■ Fredrik Andersson var bara sex år gammal när "Estonia" förläste. Hemma i Fellingsbro väntade han på att mamma Maud, 25, skulle komma hem från Tallinnresan med arbetskamraterna från Lindesbergs kommun.

■ ■ Erik Gemheden från Huskvarna kämpade för sitt liv i det kalla vattnet under flera timmar den där natten. Han lyckades mirakulöst överleva, men 15 av hans vänner från bibelskolan i Jönköping omkom.

PLOCKAS UPP UR LIVBÅTEN.
Överlevande från "Estonia" räddas av "Silja Symphony". Foto: TUOMAS ALANEN

EXPRESSEN
Sverige sörjer
ALLA DE DÖDA
Expressen har hela passagerar-listan
60 SIDOR
om färjekatastrofen

Expressens löpsedel 29 september 1994

NÄR M/S "ESTONIA" SJUNKER I ÖSTERSJÖN

Det lilla samhället Fellingsbro har bara 2 000 invånare. Men för Fredrik Andersson, 6, finns allt han behöver just här. Lägenheten där han bor med mamma, leksakerna, pappa, släktingarna och den fina, blå Bamserygsäcken han tar på sig varje dag när han ska gå till Ekbackens förskola där han nyligen har börjat.

Fredriks mamma Maud Östervall, 25, brukar för det mesta vara glad och positiv. Hon älskar livet och har ofta lite smågalna upptåg för sig.

Men den här dagen i slutet av september 1994 sitter hon hopkrupen i den ljusröda hörnsoffan framför tv:n i lägenheten och känner sig lite nedstämd.

Dagen efter ska hon resa till Tallinn i Estland på en konferens, hon och 30

andra anställda på måltidsavdelningen inom Lindesbergs kommun. Maud jobbar på äldreboendet Brogården i Fellingsbro, hon lagar maten åt de gamla och trivs bra på sitt jobb. Men nu ska en omorganisering ske i kommunen och Maud och hennes kolleger ska få mer information i samband med en kombinerad konferens- och nöjeskryssning till Tallinn.

Hennes mamma och lillebror Mats, 15, tittar förbi och Maud beklagar sig för dem. Hon är inte alls sugen på att resa i väg.

– Du ska se att det blir bra när du väl har kommit i väg, säger Mats glatt för att peppa sin syster.

Men Maud känner sig inte övertygad.

Erik Gemheden, 23, och hans kompisar från bibelskolan i Jönköping befinner sig i den gamla garnisonsstaden Paldiski, fyra mil utanför Tallinn. De är lyckliga efter att ha arrangerat flera möten med mycket sång och musik i en gammal teaterlokal på orten.

Tillsammans har de också besökt flera barnhem, och mötet med barnen där har gripit tag extra starkt. Bibelklassen hade med sig kläder och leksaker som samlats in via Erikshjälpen hemma i Sverige.

Erik känner sig tacksam över vad han har fått uppleva. Han går inte i samma klass som de övriga men har några år tidigare gått bibellinjen på skolan och fick frågan om att följa med på Estlandsresan som musiker.

DEN 28 SEPTEMBER 1994 TAR DEN MED SIG 852 MÄNNISKOR

Han är glad att han tog chansen, det är otroligt lärorikt. Ännu återstår några spännande dagar, flera möten, mera sång och musik.

I lägenheten i Fellingsbro börjar Maud att skriva på sin lista. För några år sen omkom två vänner till henne i en trafikolycka, och sen dess skriver hon alltid ett enkelt "testamente" så fort hon ska resa någonstans.

Omsorgsfullt förklarar hon på lappen hur hon vill att det ska bli ifall något skulle hända henne. Vem som ska ha vad av hennes prylar, möbler och andra ägodelar om det allra värsta skulle ske.

Själv önskar hon sig, i så fall, en svart gravsten med text i guld, med en vit fågel

på. Det skriver hon också upp på lappen, för säkerhets skull.

Klockan 8.05 på morgonen den 26 september kliver Maud på bussen utanför Handelsbanken i Fellingsbro tillsammans med de åtta övriga kvinnorna från orten. Då är de övriga 22 kollegerna från kommunens måltidsavdelning redan ombord efter att ha blivit upphämtade på andra orter.

Några timmar senare är de framme i Stockholm, och hela eftermiddagen har gruppen konferens ombord på "Estonia". Kvällen ägnas åt middag och nöjen.

På morgonen den 27 september åter de fylls det på med passagerare redo för att gå på den stora färjan. Ljuden av glada

skratt och rullande väskor mot det hårda golvet blandas med högtalarnas information om avgången som närmar sig.

M/S "Estonia" lämnar Tallinn kvart över sex på kvällen, svensk tid, den 27 september. Det är en kvart efter ordinarie avgångstid. Vinden är sydlig, 8–10 meter/sekund. Det regnar.

Kommungruppen från Lindesberg avrundar sin timplånga sammankomst i ett av färjans konferensrum, och deltagarna går mot sina hytter för att förbereda sig inför middagen klockan 20.

Några av dem vill dessutom hinna med lite taxifreeshopping före maten.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

00.22 uppfångas första nödanropet

DET VÄRSTA AV ALLT SKEDDE, DET SKER PÅ RIKTIGT JUST NU

Fortsättning från föregående uppslag

Gänget från bibelskolan börjar med att inkvartera sig i sina hytter. Eriks ligger under bildäck, och han känner återigen den där gnagande oron i kroppen. Vägorna rullar där utanför. Vädrät tycks bli sämre och sämre.

Första tanken jag får är att "detta händer inte".

– Redan då bestämde jag mig för att jag inte skulle gå och lägga mig den kvällen utan hålla mig vaken och uppe. Jag ville inte ner dit under bildäck igen, berättar Erik Gemheden.

Det blir ett varv i taxifreebutiken innan det är dags för middag. I restaurang Poseidon på däck 6 serveras smörgåsbord som en del elever ur bibelklassen går för att äta. Men Erik och några till tycker att det är lite dyrt och går i stället till Café Neptunus en våning ner. Erik väljer en tekaka med köttbullar och rödbetsallad och sätter sig med sina vänner. Även gruppens ledare Leif och Lennart kommer och slår sig ner.

– Vi pratade mycket om vad vi har upplevt under veckan i Estland, minns Erik. Det var många intryck att sumera.

Bredvid Café Neptunus ligger Pub Admiral, och här stiger stämningen i takt med att kvällen passerar. Karaoke-maskinen går för fullt.

När gänget från bibelskolan kommer in hälsar underhållningsvärden Pierre Isacson glatt från sin plats vid mikrofonen, han känner igen dem från ditresan då han också jobbade.

– Är det ni igen?! hojtar han leende, och snart är ett gäng från bibelklassen uppe på scenen och river av några låtar.

Gospelklassikern "Oh Happy Day" gör succé, och Erik och hans kompisar får motta glada applåder efter framförandet.

Men Erik kan inte riktigt ta till sig av den goda stämningen inne i puben. Han känner sig sjösjuk och vill ut för att få luft.

Han lämnar Pub Admiral runt midnatt, ungefär samtidigt som nöjesvärden Pierre meddelar att showen fortsätter en kvart till eftersom de har så kul.

Det gungar rejält nu. Vinden har tilltagit och är nu uppe i 15–20 meter/sekund. Vägorna är tre-fyra meter höga.

Erik hör att båten slår hårt mot vägorna, och glas faller i golvet omkring honom medan han går i riktning mot trapphuset utanför taxifreebutiken.

– Precis när jag ska ta de första stegen uppför trappan så kränger plötsligt hela fartyget till flera gånger och får omedelbart cirka 30 graders slagsida. Alla börjar skrika och jag ser människor rusa ut ur sina hytter. En del är nakna. Många blir svårt chockade och panikslagna.

Den första tanken jag får är att "detta händer inte".

Inne på Pub Admiral, som Erik just lämnat, börjar lösa föremål att fara omkring. En karaokemonitor på hjul börjar rulla, och en bartender får plötsligt mängder av glas och flaskor över sig när färjan kränger till. Hon skriker högt, samtidigt som även barstolarna börjar glida på golvet och kylskåpen bakom bardisken lossnar. I andra delar av båten råder också kaos. På kasinot flyger markörer och spelkort tvärs över lokalen och snart tippas även spelborden. Spelautomater lossnar och faller rakt över människor som försöker fly mot räddningen.

Klockan är runt kvart över tolv på natten, och det som har hänt är att "Estonias" bogvisir har lossnat. Rampen har slitits loss och mängder av vatten strömmar i denna stund in på bildäck. Det vet inte Erik Gemheden då, han märker bara att han går in i ett tillstånd som han senare ska kalla för stridsberedskap.

Erik bestämmer sig för att överleva. – Jag gick in i min egen värld. Jag fokuserade på varje moment jag var tvungen att göra. Jag insåg att ett miss-tag skulle betyda att det var slut. Runt omkring ser jag människor i alla möjliga tillstånd; hysteriska, aggressiva, apatiska... Själv ställde jag in mig på strid.

Erik tar sig uppför trappan, framåt-lutad för att orka stå emot fartygets allt mer tilltagande slagsida. Bakom sig hör han hur flaskor i taxifreebutiken krossas när de faller från sina hyllplan. När Erik kommer ut på däck visar det sig att han är en av de första som har tagit sig ut. En besättningsman kastar en flytväst mot honom som han fångar och tar på sig.

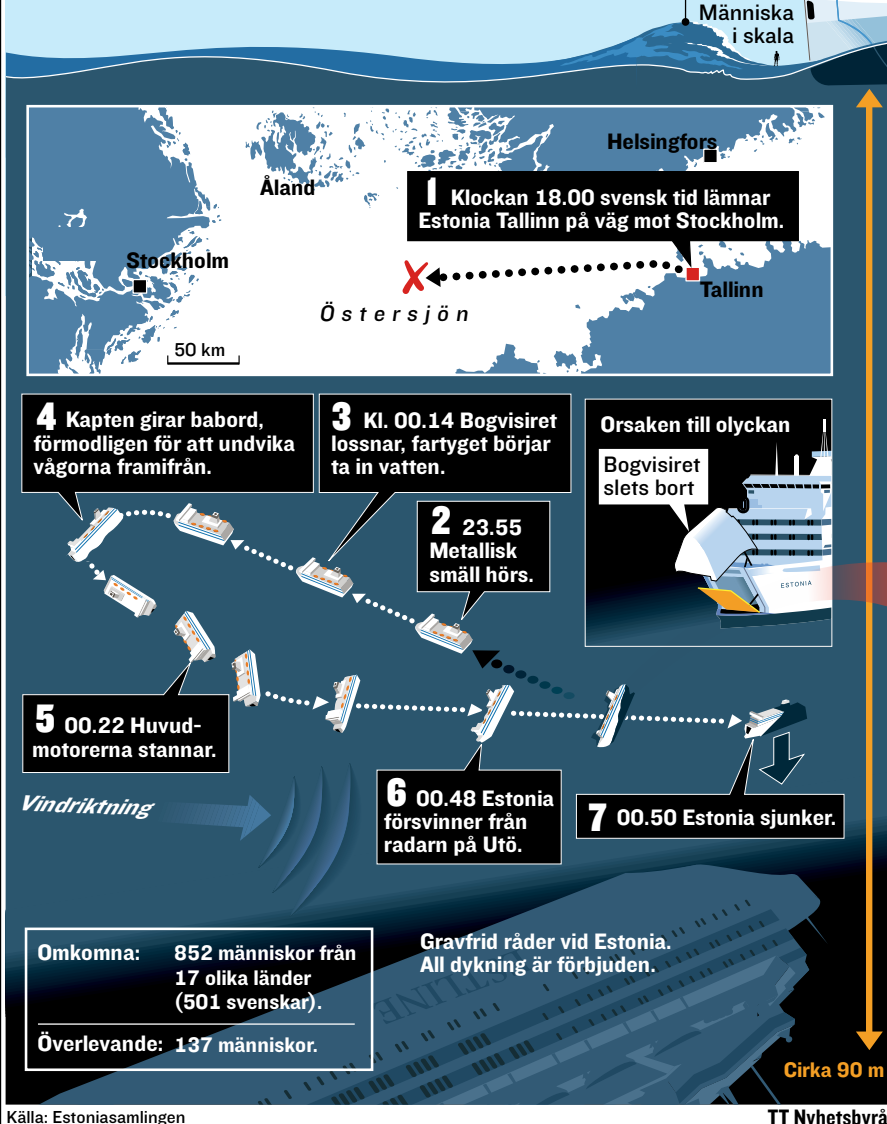
Klockan 00.22 uppfångas det första nödanropet från M/S "Estonia" av sjöräddningen i Åbo. Ett andra nödanrop sänds strax därpå. Nu har alla Estonias fyra huvudmotorer stannat, och bara några minuter senare är fartygets hela styrbordssida under vatten.

Erik vänder sig om och får plötsligt se en av kamraterna från bibelskolan stående vid relingen. – Han ropar på mig och tar tag i min hand så jag kommer upp dit han står. Vi peppar varandra, och han säger sedan åt mig att vi ska lämna fartyget och hoppa i havet. Jag svarar att jag vill vänta lite och tänka efter. Han bestämmer sig själv för att hoppa. Själv blir jag kvar en stund vid relingen och väntar ut tills fartyget har lagt sig ner i 90 graders lutning.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

Estoniakatastrofen

Kvällen den 28:e september 1994 lämnar Estonia Tallinn på väg mot Stockholm. Ombord finns drygt 900 personer. I lasten finns bl a 28 långtradare och ett 70-tal personbilar. Motvinden är upp till 30 meter i sekunden.

M/S "ESTONIA". Tidigare bild på passagerarfärjan i hamn i Stockholm med bogvisiret öppet. Foto: SAKARI SAARI/AP

18 NOVEMBER 1994. Bogvisiret från M/S "Estonia" bärgas av isbrytaren "Nordica" och marinens fartyg "Furusund" vid Utö utanför Åbo i inland. Foto: JAAKO AVIKAINEN/AP LEHTIKUVA

4 TEORIER OM VAD SOM HÄNDE M/S "ESTONIA"

■ Ännu snart 20 år senare är Estonia-katastrofen ett öppet sår i det svenska samhället med mängder av frågetecken i det havererade fartygets kölvatten. Den est-finsk-svenska haverikommissionens rapport som blev klar 1997 har fått bred kritik för att ha varit ofullständig, och bland annat inte lämnat svar på frågan om varför "Estonia" sjönk så fort som hon gjorde.

■ Även andra utredningar lämnar flera obesvarade frågor – och därmed utrymme för ännu fler konspirationsteorier om vad som egentligen hände.

■ Här är några av de teorier som framförts under åren:

FARTYGET SPRÄNGDES

■ Den tyska journalisten Jutta Rabe hävdar att en hemlig, troligen rysk organisation sänkte Estonia för att hindra hemlig last från att nå USA via Sverige. Lasten innehöll bland annat osmium och kobolt som behövdes för USA:s robotförsvar.

Jutta Rabe. Foto: AP

KAPTENEN SKJUTEN

■ Jan Gillberg, tidigare vd för Sveriges marknadsförbund, har hävdad i sin debattidskrift DSM att tjänstgörande kaptenen Arvo Andresson var död när Estonia gick under. Han ska ha legat skjuten på kommandobryggan.

KROCK MED UBÅT

■ Enligt en annan teori måste Estonia ha haft ett hål under eller nära vattenlinjen, annars skulle fartyget inte ha sjunkit på det sätt det gjorde. Hålet uppstod efter en kollision, sannolikt med en amerikansk atomubåt.

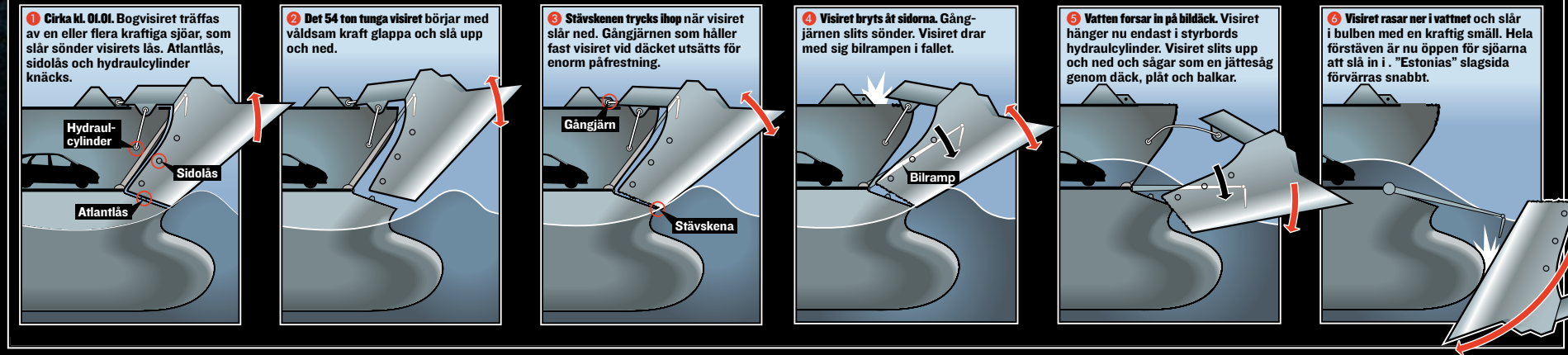
VAPENTRANSPORTER

■ Anders Jallai, dykare och författare, anser att Estonia användes för att transportera avancerade vapensystem från före detta Sovjet – kanske till och med en demonterad miniubåt med kärnkraftor – som både Sverige och västalliansen Nato var intresserade av att studera. Den teorin får visser stöd av en utredning och av en före detta tullares vittnesmål.

Anders Jallai.

SÅ SLETS BOGVISIRET LOSS FRÅN "ESTONIA" ENLIGT HAVERIKOMMISSIONEN

Oron sprider sig över hela Sverige

SISTA BILDEN FRÅN "ESTONIA"

Mikael Öun använde sin kamera för att med blixten signalera till fartyg i närheten av olycksplatsen. Resultatet blev den sista kända bilden tagen på Estonia. Mannen på bilden är den estniske datateknikern Jannu Aser. Både Jannu Aser och Mikael Öun överlever katastrofen.

19 ÅR SENARE. Mikael Öun 2013 med sin bild från "Estonias" förlisning. Foto: CORNELIA NORDSTRÖM

01.59 KOMMER EN NY TT-FLASH: "ESTONIA SJUNKEN", OCH 02.00

BERÄTTAS DET OM OLYCKAN I SVERIGES RADIOS EKONYHETER

Fortsättning från föregående uppslag

Då bestämmer sig Erik för att lämna "Estonia". Eftersom färjan ligger ner vid det här laget börjar Erik gå på fartygsvägen som nu pekar rakt upp. En bit bort ser han en livbåt som har fastnat på skrovet. Han tar sig dit och sätter sig i båten, som fortfarande står på "Estonias" horisontellt liggande yttervägg.

– Men jag blir inte ensam. Det kommer många människor och det uppstår trängsel och knuffar. En del är berusade och aggressiva och börjar till och med slåss. Jag försöker skydda mig själv för att inte hamna underst och bli mosad. Folk lägger sig på varandra, mer eller mindre. Det är djungelns lag som gäller.

Till slut lossnar livbåten från fartyget och kanar i det tiogradiga vattnet. Erik lyckas hålla sig kvar ombord men han upptäcker att livbåten läcker och inser att han måste byta till en säkrare livflotte. Bakom sig ser han en livbåt med

tak där han kan få plats. Några hjälper till att dra honom över till den nya flottan.

Erik sätter sig ner bland ett tjugotal andra personer samtidigt som en rejäl våg kommer och sköljer bort dem ännu längre från fartyget. Genom mån-skenet ser sen Erik hur M/S "Estonia" sjunker. – Jag hör båten ge signal en sista gång, precis som en döende människa säger sitt sista ord. Fartyget stod rakt upp som ett kyrktorn och sjönk. Till slut var hon borta.

Nu är klockan 00.50, och ett par minuter tidigare har "Estonia" försvunnit från de närliggande fartygens radarskärmar.

– Återigen fylldes jag av tankar om att "detta händer inte". Det var inte verk-

ligt. Man tränger bort det hemska. Men jag måste inse att det faktiskt händer och jag undrar hur många av mina vänner som klarat sig.

Nu börjar nästa fas – kampen för överlevnad och räddning. Erik och de övriga på livbåten sitter tätt intill varandra för att hålla värmen.

Fartyget stod rakt upp som ett kyrktorn och sjönk. Till slut var hon borta.

Klockan 01.12 når det första fartyget – M/S "Mariella" – fram till "Estonia" och räddningsarbetet påbörjas. Även helikoptrar anländer, och människor räddas ur vattnet med hjälp av ytbågar.

01.31 skickar nyhetsbyrån TT ut ett brådskande meddelande: "Färjan 'Estonia' befaras ha sjunkit söder om finska Utö. Enligt sjöräddningen i Åbo, som fick larvet vid halv ett svensk tid, har

färjan troligen kantrat i det hårda vädret. En annan färja, Mariella, som just anlänt till olycksplatsen, har endast kunna se livvästar på vattnet."

01.59 kommer en ny TT-flash: "Estonia sjunken", och klockan 02.00 berättas det om olyckan i Sveriges Radios Ekonyheter.

Vid samma tid håller avtackningsfesten för den avgående borgerliga regeringen på att avrundas på Rosenbad i Stockholm. Statsminister Carl Bildt informeras om "Estonias" förlisning via TT-flaschen, liksom en rad andra statsråd. Även flera andra nyckelpersoner och myndighetsrepresentanter informeras, liksom akutmottagningarna på Södersjukhuset i Stockholm, Huddinge sjukhus och Karolinska sjukhuset i Solna.

Under natten står radion även på hos polisen i Lindesberg, och efter en av de första nyhetsändringarna om olyckan kopplar nattpersonalen ihop informatio-

nen med vetskapen om att en grupp kommunanställda är i väg på en kryssning. Visst var det till Tallinn de skulle åka?

Oron sprider sig över Sverige.

Det ska dröja till 05.30 på morgonen innan livbåten som Erik Gemheden sitter i upptäcks. Det är Viking Lines M/S "Isabella" som sett dem.

Erik börjar gråta av lättnad. Men under det första räddningsförsöket försöker "Isabellas" personal lyfta upp livbåten med en lyftkran, och då brister vajern och flottan åker ner i havet igen med en kraftig smäll.

– Jag åker ur flottan och hamnar med överkroppen under vattnet. Då tänker jag att nu är det slut.

Just då tar en räddningsdykare tag i Eriks hand och hjälper honom upp på en ny flotte. En så kallad utrymningsflotte skickas ut från Isabella med en rutschkana på, liknande en sådan som

finns för nödsituationer på flygplan.

– Nu använder jag mina sista krafter för att ta mig över till utrymningsflottan. Där drar de upp oss en och en med ett rep uppför rutschkanan.

Ombord på Isabella läggs Erik på en bår och bärs till restaurangen som har gjorts om till ett kriscenter. Först nu känner han hur ont han har i kroppen, och det är som om all rädsla och dödsångest griper tag i honom. Trots att han är räddad är känslan av skräck påtaglig. Han får nu hjälp ombord av "Isabellas" personal, som han i dag kallar för änglar. Eriks kroppstemperatur är bara 30 grader när han räddas och han får mycket massage, varm dryck och varma kläder för att snabbt få upp temperaturen.

En finsk besättningsman, Marco, börjar prata ishockey med Erik när han får veta att han kommer från Jönköping. Ett lugnande småprat om det förflutna får Erik att slappna av.

Jag åker ur flottan och hamnar med överkroppen under vattnet. Då tänker jag att nu är det slut.

Klockan är sex på morgonen och Sverige börjar vakna till den fruktansvärda nyheten om det förflutna fartyget "Estonia".

En av dem är Magnus Östervall, 23, som är på jobbet och hör radionyheter. Han lyfter telefonen och ringer till föräldrahemmet. Mamma Inga-Lill svarar nyvaket.

– Vilken båt var det syrran skulle åka med? undrar han oroligt.

Inga-Lill är först lite osäker. – Var det "Estonia"? undrar Magnus.

– Ja ... det var det nog. Magnus Östervall släpper det han har för händer, ger sig ut i den kyliga septembermorgonen och skyndar sig hem till föräldrarnas hus i Fellingsbro.

En annan som hör om olyckan via radions morgonnyheter är Curt Gemheden som befinner sig på fjällvandring i Storlien. Ute råder snöoväder. Han frågar sin hustru om det var kvällen före som deras son Erik skulle resa med en färja från Tallinn till Sverige.

Runt om i landet börjar krisstödsarbetet att organiseras. Klockan sju kommer de första anhöriga till akutmottagningen på länsjukhuset Ryhov i Jönköping. Även i Lindesberg, Fellingsbro, Borlänge, Norrköping, Uppsala, Vilhelmina och på en rad andra orter försöker man informera oroliga och förtvivalade anhöriga utifrån den information man har.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

Jag gick in i min egen värld och fokuserade på varje moment jag var tvungen att göra. Jag insåg att ett misstag skulle betyda att det var slut.

ERIK STÄLLER IN SIG PÅ STRID. HAN SKA ÖVERLEVA DET HÄR.

Fortsättning från föregående uppslag

Curt Gemheden ringer från Storlien till Estlineterminalen. Han får rådet att komma dit för att få bästa tillgängliga information. Paret tar morgontåget söderut och lyssnar på radions sändningar under resan. Tankarna går hela tiden till det värsta tänkbara scenariot, och därifrån ofrivilligt vidare till ofattbara saker som begravning och gravsten.

När tåget passerar Järpen vid halv tiotiden ringer mobiltelefonen. Det är sonen Per som berättar att brodern Erik har ringt från färjan M/S "Isabella". Lättmoden är obeskrivlig.

Sexårige Fredrik vaknar upp hemma hos sina barnvakter, där han har fått sova under natten mot 28 september eftersom mamma är på kryssning till Estland och pappa jobbar på annan ort.

Det kommer att dröja ett tag innan han får veta att hans mamma varit ombord på en färja som har sjunkit. Än så länge råder kaos omkring honom, även om han inte riktigt uppfattar det. Alla vuxna väntar på information, våndas, hoppas, undrar och ber om att Maud ska vara en av de räddade. Att hon ska finnas någonstans. Att hon ska höra av sig.

Utän att ännu veta om det befinner sig Fredrik mitt i katastrofen. Från och med nu kommer allting i hans liv att förändras.

Runt 18-tiden på kvällen den 28 september anländer M/S "Isabella" till Helsingfors med Erik Gemheden och ytterligare 15 överlevande ombord. De transporteras till Maria sjukhus där Erik läggs in för observation. Det visar sig att han otroligt nog inte har några fysiska skador. Någon timme senare anländer även "Silja Symphony" till Helsingfors med 20 överlevande ombord.

Nästa morgon får Erik åka till ett

kriscentrum som upprättats på ett hotell i Helsingfors. Här återförenas han med några överlevande kamrater ur bibelklassen. Det blir känslösamt, med mycket tårar och kramar. Det ska visa sig att de är sex stycken ur gruppen som har överlevt.

De andra 15 är borta. Samma dag flygs Erik till Stockholm. Under inflygningen lägger han märke till hur molnen ligger tunga över Sverige, och när planet börjar sjunka ser han mängder av flaggor i huvudstaden som vajar på halv stång.

Erik förs till Huddinge sjukhus där han återförenas med sina föräldrar. Känslorna är omvälvande.

Så småningom börjar det stå klart att samtliga 31 anställda i Lindesbergs kommun som reste med M/S "Estonia" saknas.

I Fellingsbro, där nio av kvinnorna bodde, blir församlingshemmet Olofsborg livlinan för många anhöriga. Här finns det människor dygnet runt som lyssnar på gråten, förtvivlan och skriken. Att nio av ortens 2 000 invånare är borta betyder att alla på något sätt är drabbade.

Mauds bror Mats, sladdisen som är tio år yngre än sin älskade storasyster, minns dagen när insikten griper tag i honom med full kraft. Det har verkligen hänt! Det värsta av allt skedde, det sker på riktigt just nu.

Hans syster kommer aldrig mer tillbaka. Sexårige Fredrik, däremot, tycks inte reagera så mycket. Han är nästan som vanligt, och fortsätter att gå till Ekbackens förskola varje dag med sin blå Bamserygsäck.

Och faktum är att det ska dröja ytterligare 15 år innan Fredriks riktiga sorgereaktion kommer. Visst saknar

han sin mamma, men de stora, starka känslorna lägger sig i vänteläge inne i den lilla kroppen.

Söndagen 2 oktober har utlysts som nationell sorgedag i Sverige, och i kyrkor över hela landet hålls gudstjänster för att hedra minnet av "Estonias" offer.

Familjen Östervall håller också senare en egen minneshögtid för Maud i Fellingsbro kyrka. Alla är samlade, och en särskilt stark stund blir när den manliga solisten sjunger "Öppna din dörr" av Tommy Nilsson, den populära balladen som hade släppts samma år och snabbt blivit Mauds favoritlåt.

"Och hjärtat slår ett slag för var förlorad dag", sjunger sångaren från sin plats framme vid det vackert blomprydda altaret, och det känns som att tårarna aldrig ska ta slut.

I Jönköping deltar Erik Gemheden på flera gudstjänster som hålls till minne av de 15 saknade kamraterna; 13 elever i bibelklassen och de två ledarna som var med på resan.

Samtidigt får han mycket professionell hjälp under den här tiden för den panikångest som han drabbats av. – Varje dag blev en plåga med ständiga panikattacker och jag trodde att jag aldrig skulle ta mig igenom det, berättar Erik.

Medan det offentliga Sverige går in i en ny fas med många infekterade diskussioner och strider mellan politiker, myndigheter och anhöriga om vad som ska hända med kropparna och fartyget så fortsätter den enskilda, privata bearbetningen runtom i Sverige, och

den tar sig många olika uttryck både bland de som har överlevt och anhöriga till de saknade.

– Under två år hade jag ett helvete. Jag fick berättat för mig att det handlade om posttraumatisk stress, ungefär som soldater som varit med i krig kan drabbas av. Panikattackerna fortsatte, jag hade svårt att sova, kunde inte känna dofter... berättar Erik.

– Men jag fick fantastisk hjälp och det kommer jag alltid att vara tacksam för. Det gjorde att jag kunde ta mig tillbaka till ett ganska normalt liv, även om det tog lång tid.

I september 2009 åkte Fredrik Andersson, då 21 år gammal, till Fellingsbro kyrka och lade ner en krans på kyrkogården till minne av sin mamma.

Här finns både Mauds privata gravsten och den minnessten som sattes upp till minne av alla de nio kvinnorna från orten som omkom i och med Estonias förlisning.

Efteråt åkte familjen till Lindesbergs kyrka där en minneshögtid hölls. Fredrik satt i kyrkbänken och var helt oförberedd när reaktionen kom. Kroppen började skaka och tårarna rann.

– Jag kan inte minnas att jag hade gråtit någon gång tidigare över att mamma var borta. Men nu var det som att allting kom på en gång.

– I dag inser jag att jag minns väldigt lite från de tio första åren efter att mamma försvann. Det mesta är svart. Jag vet inte vem jag var då. Men när jag satt där i kyrkan på 15-års-gudstjänsten så var det som att jag vaknade upp.

Vi träffas på samma kyrkogård nu när ytterligare fem år har passerat. Det är en småkyllig sommar dag 2014 och vinden blåser på från det öppna fält som ramar in kyrkogården.

Artikeln fortsätter på nästa uppslag

MINNESMÄRKE. Överlevaren Erik Gemheden från Jönköping vid Estonia-monumentet i Stockholm. Foto: LISA MATTISSON

KATASTROFEN – minut för minut

00.22 M/S "Estonias" nödanrop.
00.26 Åbo sjöräddningscentral anropar Åbo sjöräddningscentral för att få "Estonias" nödanrop bekräftat och för att larma gränsbevakningsfartyget "Tursas" som befann sig nära Hittis i Åbolands skärgård.

00.27 M/S "Mariella" försöker anropa Helsingfors Radio men får inget svar.
00.29 "Estonia" meddelar "Silja Europa" sin position. Det är sista radiokontakten med "Estonia".
00.32 M/S "Mariella" ändrar kurs och styr mot olycksplatsen.
00.52 Mariehamn sjöräddningscentral kontaktar Stockholms sjöräddningscentral för att kontrollera att de känner till olyckan.

00.55 Sjöbevakningscentralen i Mariehamn ringer till SOS Alarm i Sverige och meddelar att M/S "Estonia" är i sjönöd.
00.57 "Mariella" anländer och meddelar att man ser ljus i vattnet. Stockholms sjöräddningscentral erbjuder Åbo helikopterassistans.

00.58 Stockholms sjöräddningscentral larmar Arlanda samordningscentral för flygräddning och begär larmning av samtliga tillgängliga.
01.22 Åbo sjöräddningscentral beordrar fartygen att ställa i ordning sina helikopterplattor.
01.30 Åbo sjöräddningscentral fastställer formellt att det rör sig om en stor olycka och initierar vederbörliga larm.

01.30 Mariehamn sjöräddningscentral rapporterar till Stockholms sjöräddningscentral att M/S "Estonia" förmodligen har sjunkit men meddelandet bekräftar inte.
01.31 TT går ut med ett brådskande meddelande: "Färjan Estonia befars ha sjunkit".
01.40 "Silja Symphony" anländer till olycksplatsen.

01.52 "Isabella" anländer till olycksplatsen.
01.59 TT skickar ut en TT-flash: "Estonia sjunken."
02.00 Polismyndigheten i Stockholms län får information om katastrofen genom radions nyhetssändning.
02.02 Tallinns sjöräddningscentral svarar Åbo att det finns 679 passagerare och 188 besättningsmedlemmar ombord på "Estonia".

02.30 Sveriges statsminister Carl Bildt informeras.
02.58 Stockholms sjöräddningscentral larmar SOS Alarmcentral i Stockholm och ber dem larma sjukhusen.
03.20 De första räddade förs in land på finska Utö. Sammanlagt förs 24 överlevande dit sedan de räddats ur vattnet.

03.38 Polisens första telefonsluss i Stockholm är organiserad. Den bemannas till en början av 15-20 personer. Som mest engagerades 80 personer.
03.50 Nu finns åtta fyra helikopter på plats.
04.00 Gränsbevakningsfartyget "Tursas" anländer till olycksplatsen.

04.30 Den första helikopter-räddade patienten anländer till Åbo universitetets centralsjukhus.
05.25 Den första patienten, en ung estniska, anländer till Huddinge sjukhus.
08.00 De sista överlevande efter förlisningen påträffas i det kalla vattnet. Sex överlevande – fem ester och en svensk – förs med helikopter till Huddinge sjukhus.

Bildt.

M/S "Estonia" ligger på mellan 70 och 90 meters djup.

Fredrik Andersson med sin mamma Maud.

"Mina kommande barn kommer aldrig få träffa sin farmor"

UTAN ATT VETA OM DET BEFINNER SIG FREDRIK MITT I KATASTROFEN – FRÅN OCH MED NU KOMMER ALLTING I HANS LIV ATT FÖRÄNDRAS

Fortsättning från föregående upplag

– I dag är det här en plats jag gärna åker till, säger Fredrik.

– Det är en viktig plats för mig. Jag trivs med att vara här och fundera över livet och känna mig nära mamma. Vi går fram till gravstenen – en svart sten med text i guld, och en vit duva ovanpå.

– Det blev precis som hon hade skrivit ner att hon ville ha det, konstaterar Mauds lillebror Mats Östervall som också är med oss vid kyrkan.

Fredrik berättar att livet har blivit bra, trots allt. Han bor i Lindesberg några mil från Fellingsbro tillsammans med sambon Isabelle och lever ett aktivt liv med flera förtroendeuppdrag vid sidan av sitt ordinarie jobb som linjeoperatör och truckförare vid Koppbergs bryggeri.

– Och nu i maj blev jag färdig som fartygsbefäl! Jag ska köra den gamla turistbåten i Lindesberg i sommar, den

fyller hundra år i år.

Släkten Östervalls stora båtintresse har gått i arv till Fredrik, och han är glad och stolt över sitt nya uppdrag på M/S "Råsvalen".

Sedan sorgens plötsliga och oväntade intåg i honom för fem år sen har det varit många känslor att hantera.

– Jag tänker på att mina kommande barn aldrig kommer att få träffa sin farmor. Hur det hade varit om mamma fått leva. Att Isabelle aldrig får träffa henne. Sådana saker.

Samtidigt med sorgen och saknaden väcktes också en stark vilja om att få veta mer om vad som egentligen hände under natten mot den 28 september 1994.

Både Fredrik och Mats har läst mycket om Estonia; vittnesmål, teorier, tidnings-

klipp, sett filmer och lyssnat på radioinslag. Hela familjen saknar en fullständig utredning från myndighetshåll om Estonias öde och är som många andra anhängare kritiska mot Haverikommissionens utredning från 1997.

Fredrik startade även en Facebook-grupp om "Estonia" där de som vill kan ventilera sina egna tankar och teorier och visa sitt stöd.

– Jag vill inte att Estonia glöms bort, säger han. – Jag vill veta vem som mördade min mamma. Det är så jag ser det. Jag kommer aldrig tro på att det var en olycka.

Fredrik tystnar. Blicken försvinner bort.

Att de frågetecken som finns är ett öppet sår för honom blir tydligt när han efter en stund fortsätter att berätta, lugnt och sakligt om alla

trådar och fakta i historien som han inte får ihop. Om allting som han undrar över.

– Det finns inte en chans att färjan skulle ha kunna sjunka så snabbt av sig självt. Det hände något den natten som vi inte har fått veta, fortsätter Mats.

Fredrik nickar. De var båda barn då, när Maud togs ifrån dem. Sonen Fredrik, 6 år och hennes bror Mats, 15 år. Nu är de vuxna och vill ha svar på frågorna de inte kunde ställa då.

Erik Gemhedens liv fortsatte framåt efter de första tuffa åren, mycket tack vare musiken och hans kristna tro. Han spelar fortfarande klaviatur, precis som under resan till Estland med bibelklassen. Tillsammans med bandet Mike And His Swampindians blir det en hel del spelningar, mycket blues och country.

Erik har också föreläst några gånger om sina erfarenheter från Estonia och om krisbearbetning.

FÖRSENAD REAKTION. Fredrik Andersson var bara sex år när han förlorade sin mamma. Först 15 år senare kommer den stora sorgereaktionen, under en minneshögtid. "Det var som att allting kom på en gång", säger han. Foto: ROBBAN ANDERSSON

HAVERIRAPPORTEN

En internationell haverikommission publicerade 1997 sin rapport om Estonias förslin. Den kom till slutsatsen att ansvaret tyngst vilade på det tyska Meyervarvet som byggt fartyget.

Några punkter i utredningen:

- ✓ Bogkonstruktionen var helt underdimensionerad.
- ✓ Bogrampen var hopkopplad med visiret, vilket hade avgörande betydelse för katastrofen.
- ✓ Befälet på bryggan insåg inte att bogporten stod helt öppen när "Estonia" började få slagsida. Visiret låg i en "död vinkel". Rapporten har fått bred kritik för att vara ofullständig, inte minst av anhöriga till "Estonias" offer.

DET POLITISKA EFTERSPELET

■ Frågan om att bärga eller inte bärga Estonia blev utdragen, och under processen har många anhöriga känt sig svikna av regeringen då tidigare beslut och uppfattade löften har rivits upp. **30 SEPTEMBER 1994:** "Jag anser att alla ansträngningar måste göras för att få upp fartyget" säger blivande statsminister Ingvar Carlsson (s) i en intervju i Aktuellt. Även avgående statsministern Carl Bildt uttalade sig på liknande sätt. **15 DECEMBER 1994:** Regeringen beslutar att Estonia inte ska bärgas. Kropparna ska inte tas upp. Platsen ska betraktas som en gravplats och täckas över.

23 FEBRUARI 1995: Avtal om gravfrid tecknas mellan Sverige, Estland och Finland.

2 MARS 1996: Regeringen ger Sjöfartsverket i uppdrag att täcka över Estonia.

9 JUNI 1996: Regeringen beslutar att avbryta över täckningen.

Werner Hummel från Meyervarvets expertgrupp i Stockholm 1997. Foto: ULF PALM/TT

18 SEPTEMBER 1997: En analysgrupp tillsätts, som i november 1998 rekommenderar att så många omkomna som möjligt omhändertas och identifieras.

7 DECEMBER 1997: Haverirapporten från den gemensamma haverikommissionen (Sverige, Finland och Estland) presenteras.

11 FEBRUARI 1999: Regeringen beslutar ånyo att inte bärga Estonia. Både Estland och Finland motsätter sig bestämt en bärgning.

23 APRIL 2001: Regeringen avslår kraven på en ny haveriutredning och ger samtidigt Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF) i uppdrag att sammanställa all tillgänglig information om Estoniahaveriet. SPF:s databas Estoniasamlingen blev tillgänglig för allmänheten den 1 september 2004. KÄLLOR: SVT, TT

137 PERSONER ÖVERLEVDE

■ 989 passagerare från totalt 17 länder var ombord på M/S "Estonia". 186 personer ingick i besättningen, 803 var vanliga passagerare.

■ 852 människor omkom i vad som är den största fartygskatastrofen i fredstid i nordiska farvatten.

■ 137 personer överlevde. 104 av dem räddades av helikoptrar, 34 av fartyg (en räddad avled senare). Yngst bland de räddade var en tolvårig norsk pojke, den ende under 15 år som överlevde.

■ Av passagerarna var 552 personer svenskar. Av dem omkom 501. Totalt överlevde 51 svenskar.

IDA THUNBERG
redaktionen@expressen.se

KÄLLOR: Förutom de intervjuades egna berättelser har följande källor använts: Expressens arkiv, TT, Haverikommissionens slutrapport om M/S "Estonias" förslin, "En granskning av Estoniakatastrofen och dess följder" (SOU 1998:132), "Estoniasamlingen.se" (sammansatt av Id Styrelsen för psykologiskt försvar,

så mycket fortfarande, 20 år senare. Han som dessutom överlevde.

– De tycker väl att jag borde släppa det, men jag har accepterat att detta är något jag kommer att få leva med i resten av mitt liv på ett eller annat sätt.

I Fellingsbro kör vi de få kilometrerna från kyrkan in till samhället, förbi apoteket, församlingshemmet, Ica Hörnan och över järnvägsspårerna som ligger nära lägenheten där Maud och Fredrik bodde för 20 år sen. Innan "Estonia".

Nu fortsätter vi en bit ut på landet, hem till Mats, sambon Linda och sonen Timmi. Kaffe dukas fram i det stora lantköket och Mats visar tatueringarna han nyligen har gjort på sin överarm för att hedra minnet av sin syster och alla andra som omkom när Estonia förläste.

Fredrik tar fram ett svartvitt foto på sig och sin mamma, och familjen delar med sig av sina minnen av en varm, glad tjej som älskade sin lilla pojke över allt annat.

– Jag jobbade som undersköterska under några år, jag trivdes med det. Efter katastrofen hade jag en stark känsla av att jag ville hjälpa andra.

Men sviterna från traumat på Östersjön finns fortfarande kvar inuti honom. 2010 drabbades Erik av utmattningssyndrom och slutade inom värden.

– Jag var tvungen att inse att jag inte klarar att hantera för mycket stress. – Jag har blivit mer känslig som person, jag orkar inte samma saker. När någon annan katastrof inträffar, som tsunamin i Sydostasien, så väcks mycket starka känslor i mig.

Erik berättar att han var sjukskriven en period och nu har börjat ta sig tillbaka till arbetslivet genom en tjänst på Hela människan – Ria i Jönköping som arbetar med socialt diakonalt arbete.

Han säger att han ibland kan uppleva att omgivningen har svårt att förstå hur Estoniakatastrofen kan påverka honom

DOKUMENT EXPRESSEN

DAGAR SOM SKAKADE SVERIGE

LÄS ALLA DELAR GRATIS PÅ
EXPRESSEN.SE